

К ВОПРОСУ О ЛЕММАТИЗАЦИИ КОРПУСОВ ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

Традиционная аннотация корпуса подразумевает его лемматизацию, которая делает возможным поиск по словоформам. На примере анализа корпуса текстов Рильке показано морфологическую аморфность, присущую словоупотреблению в поэтических текстах, которая объясняется психолингвистическим пониманием продуцирования речи, и доказано, что для анализа поэтических текстов, для которых характерны синтаксическая аморфность и отсутствие коллокаций, уместен поиск не по леммам, а по однокоренным словам, то есть, важным требованием к разметке корпуса поэтических текстов является проведение стемминга.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, конструкционная грамматика, коллокация, консоциация, ассоциация, прайминг, стемминг.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2017.

УДК 811.112.2'373

*Вереш М.Т., к.філол.н.
Синьо В.В., к.філол.н, доц.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ОСОБЛИВОСТИ СЛОВОТВОРУ НІМЕЦЬКИХ ХРИСТІЯНСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИХ ТЕРМІНІВ

У статті розглянуто особливості словотвору німецьких християнсько-богословських термінів. Досліджено структурні особливості автохтонних термінів, похідних термінів та термінів-комполіт. Серед похідних термінів виявлені афікси, які найбільшою мірою вплинули на утворення термінологічних одиниць, з-поміж термінів-комполітів досліджені особливості словоскладання цих термінологічних одиниць.

Ключові слова: терміносистема, термін, християнсько-богословські терміни, словотвір, структурні особливості, терміни-комполіти, терміни-похідні

Спеціальна лексика фахових мов привертає увагу як лінгвістів, так і фахівців відповідної галузі. Система термінів передає систему наукових понять, які є наслідком тривалого попереднього розвитку цієї галузі і необхідною умовою дальшого її прогресу [4 :154]. Основою наукового тексту є термінологія даної галузі науки. Робота з термінологією – один з найважливіших напрямків дослідження фахових мов.

Терміносистеми можуть послуговуватися різними методами поповнення свого термінологічного фонду. З-поміж іншого виділяють лексико-семантичний, морфологічний, синтаксичний та способи утворення нових термінологічних одиниць, а також запозичення іншомовних лексем [6 :210]. Семантичний спосіб включає термінологізацію загальноновживаного значення слова (розширення значення загальноновживаного

слова, метафоризацію значення загальноповживаного слова [2 :128]; під морфологічним способом розуміють словоскладання, деривацію, а також абрєвіацію [5 :397]; до синтаксичного способу відносять утворення термінів за допомогою словосполучень – поєднання двох і більше значущих слів, що ґрунтується на граматичному зв'язку керування [7 :469].

Т. Рьолке по-іншому згрупує морфологічний спосіб словотворення і відносить до нього: словоскладання – композити: *das Grabtuch* (Плащаниця), *die Kirchensprache* (церковна мова), *das Mönchskloster* (чоловічий монастир); деривацію: *das Mönchtum* (монашество), *das Purgatorium* (чистилище); скорочення (абрєвіатури): *Röm – der Brief an die Römer* (Рим – Лист до Римлян), *KKK – Katechismus der Katholischen Kirche* (ККЦ – Катехизм Католицької Церкви); конверсію: *der Glauben* (віра) → *glauben* (вірити) [8 :73-75]. А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько пропонують наступну класифікацію словотворчих типів: терміни кореневі слова, а саме: корінна непохідна лексика: *der Himmel* (небо), *der Gott* (Бог), *die Tugend* (чеснота); запозичена непохідна: *der Kanon* (Канон), *die Deesis* (деєзіс); похідні терміни, утворені шляхом суфіксації: *kirchlich* (церковний), *die Äbtissin* (ігуменя) та префіксації: *die Urkirche* (рання церква, раннє християнство), *die Urgemeinde* (громада ранньої церкви), *unbefleckt* (непорочний); терміни складні слова: *der Gottesdienst* (богослужіння), *die Religionspädagogik* (релігійна педагогіка), *die Moraltheologie* (моральна теологія); терміни-словосполучення: *Kinder Gottes* (діти божі), *das jüngste Gericht* (страшний суд); терміни-абрєвіатури: *AT – Altes Testament* (Старий Завіт), *Spr – das Buch der Sprichwörter* (Приповідки) [3 :13-14].

Вивчення структурних та морфологічних особливостей термінологічних одиниць фахової мови у дослідженнях сучасної лінгвістики має велике значення, оскільки воно відображає рівень розвитку даної терміносистеми та основні шляхи її формування. Відомості про принципи побудови термінів потрібні не тільки для того, щоб правильно створювати нові терміни, але й для правильного розуміння фахового тексту, оскільки “структура терміну зв'язана з його семантикою, а точніше, семантика термінологічної одиниці частіше, ніж це має місце в загальнолітературній лексиці, формально виражається структурними особливостями терміна” [6 :265]

Дослідження структур термінів німецької християнсько-богословської терміносистеми виявили, що автотонні термінологічні одиниці складають 432 терміни, що становить 11,81 % від всіх досліджуваних нами термінологічних одиниць: *das Amen* (амінь), *der Kanon* (канон), *der Himmel* (небо), *die Hölle* (пекло).

Похідних термінів – термінологічних одиниць, утворених від похідних слів за допомогою афіксів [1 :365] – зафіксовано 971 одиницю, що складає 26,54 % від усіх досліджуваних термінологічних одиниць німецької християнсько-богословської терміносистеми. 811 термінів утворено суфіксальним способом, серед них найбільш вживаними суфіксами виступають: -er (120 термінів): *der Franziskaner* (францисканець), *der Prediger* (проповідник); -isch (112 термінологічних одиниць): *laizistisch* (світський), *jesuitisch* (єзуїтський); -(t)ion (65 термінів): *die Devotion* (почитання), *die Evangelisation* (єванґелізація); -in (52 терміна): *die Katholikin* (католичка), *die Wallfahrer* (паломник-жінка); -ismus (46 термінів): *der Exorzismus*

(екзорцизм), *der Mystizismus* (містицизм); -ung (42 термінологічні одиниці): *die Christianisierung* (християнізація), *die Kreuzung* (розп'яття); -um (40 термінів): *das Baptisterium* (баптистерій), *das Vatikanum* (Перший та Другий Ватиканські Собори); -(log) ie (30 термінів): *die Theophanie* (Преображення), *die Hagiologie* (наука про життя святих); -at (28 термінів): *das Episkopat* (єпископат), *das Konkordat* (конкордат); -e, -ist, -lich, -ieren (по 25 термінів кожен): *der Theologe* (теолог), *das Dekretale* (декрет), *der Katechist* (катехет), *der Trappist* (трапіст), *päpstlich* (папський), *priesterlich* (священничий), *missionieren* (провадити місіонерську діяльність), *kanonisieren* (канонізувати, возвести в лик святих).

Менш продуктивними виявилися такі словотвірні суфікси, як: -ag (22 термінологічні одиниці): *der Missionar* (місіонар); -ik (19 термінів): *die Patristik* (патристика); -al (15 одиниць): *pastoral* (пасторальний); -ei, -or, -heit, -keit, -haft (по 14 термінологічних одиниць): *die Abtei* (абатство), *der Salvator* (Спаситель), *die Gottheit* (божественність), *die Heiligkeit* (святість), *martyrerhaft* (мученичий); -ant (13 одиниць): *der Postulant* (постулант); -tät та -tum (по 11 термінів кожна одиниця): *die Spiritualität* (духовність), *das Christentum* (християнство); -schaft, -enz (5 термінів кожен): *die Priesterschaft* (духовенство), *die Pönitentz* (покута); -anz, (3 термінологічні одиниці): *die Monstranz* (монстранція); -ell, (2 терміна): *spirituell* (духовний).

У німецькій християнсько-богословській терміносистемі наявні також лексичні одиниці, утворені префіксальним способом (62 терміни). Зафіксовані такі префіксальні похідні: *ver-* (24 термінологічних одиниць): *verehren* (шанувати) зі значенням позитивного ставлення до істоти, *verdammten* (проклясти) зі значенням негативного ставлення до особи; *erz-*, *ab-* (по 8 термінів): *der Erzbischof* (архієпископ), *abkanzeln* (проголошувати з казальниці); *un-*, *ig-* (по 5 одиниць кожен): *die Unschuld* (невинність), *die Urgemeinde* (рання церква); *archi-*, *er-*, *sub-*, *vor-*, *unter-*, *prä-* (по 2 терміни): *der Archidiakon* (архідиякон), *erlösen* (відкупити) у значенні досягнення мети, *der Subdiakon* (піддиякон), *die Vormesse* (слово Боже на літургії), *die Unterkirche* (крипта, нижня церква), *die Prävulgata* (збірка латинських перекладів до Вульгати). Зафіксовані префікси мають у собі певне значення. Так, запозичений із латинської мови префікс *prä-* надає іменникам значення “передувати чомусь”, запозичений суфікс *sub-* вказує на підпорядкованість, *un-* виражає заперечення, *ig-* підкреслює значення “давності, старості”.

У ході дослідження структури похідних термінологічних одиниць були виявлені терміни, утворені префіксально-суфіксальним способом. Зафіксовано 98 термінологічних одиниць цього типу. Похідні терміни цієї групи утворені за моделями $\text{Pref.} + \text{S} + \text{Suf.} \rightarrow {}_p\text{S}_s$, $\text{Pref.} + \text{A} + \text{Suf.} \rightarrow {}_p\text{S}_s$, $\text{Pref.} + \text{V} + \text{Suf.} \rightarrow {}_p\text{S}_s$. Найбільш вживаними серед таких похідних виступають суфікси -ung (25 термінів); -isch (11 термінологічних одиниць), -(t)ion (10 одиниць), -e (8 термінів), -lich (7 одиниць), -er, -ismus, -ig (по 5 термінологічних одиниць), -ik, -ei, -keit, -et (по 3 одиниці), -al, -el (по 2 терміни), -in, -tät, -tum, -heit, -bar, -at (по 1 терміну). Щодо префіксів, то тут зафіксовані такі: *un-* (23 терміни), *a-* (19 термінологічних одиниць), *ab-* (13 термінів), *ex-* (7 одиниць), *er-* (6 термінів), *anti-* (3 одиниць), *ig-*, *archi-*, *auf-*, *be-*, (по 3 терміни), *prä-*, *unter-*, *trans-*, *ent-*, *all-*, *gegen-* (по 2 термінологічні одиниці); *über-* (1 термін).

Наприклад: *urchristlich* (ранньохристиянський), *das Archidiaconat* (архидіяконат), *die Exkommunikation* (екскомунікація, виключення з церкви), *unterirdisch* (підземний, те, що стосується потойбічного світу), *die Transfiguration* (преображення), *gegenreformatorisch* (антиреформаторський), *überirdisch* (неземний, божественний).

Німецькі християнсько-богословські терміни-композиції. Композиція як багатокомпонентний термін відноситься до одного з найбільш продуктивних методів збагачення термінологічного фонду німецької фахової мови богослов'я.

Під час дослідження структурних моделей зафіксовано 1395 термінів-композицій, більшість із яких – 1297 одиниць – це винятково іменникові утворення, 84 одиниці – сполучення іменника й прикметника та 14 одиниць, в яких усі елементи – прикметники. Вагому частку серед термінів-композицій складають двохосновні композиції – 1251 одиниці. Значна кількість двокомпонентних термінів у складі німецької християнсько-богословської терміносистеми зумовлена ймовірно тим, що такий структурний тип термінологічних одиниць відповідає високим вимогам до терміна, а саме: точності та короткості.

У 1159 термінологічних одиницях зафіксовані такі структурні моделі: $S + S$, *der Weihbischof* (помічний єпископ), *die Singmesse* (співана месса), *der Schutzpatron* (покровитель), $S + S_s$, *der Ordensgeistliche* (духівник ордена), *die Gebetsordnung* (молитовний порядок), *der Gefängnisgeistlicher* (духівник в'язниці); $S_s + S$ *der Titularbischof* (титлярний єпископ), *der Dominikanerorden* (чин домініканців), та $S_s + S_s$ *die Religionspsychologie* (релігійна психологія), *die Benediktinerabtei* (бenedиктинський монастир). Висока продуктивність двокомпонентних моделей, до складу яких входять винятково іменники, зумовлена здатністю останнього відображати в основному слові базове поняття, і одночасно в означальному – певні ознаки даного поняття. Друга найбільш часто вживана модель двокомпонентних термінів – це $S + A$ – 38 одиниць: *kirchenrechtlich* (церковно-правовий), *kirchenslavisch* (церковно-слов'янський), *kirchentreu* (вірний церкві), *gottgegeben* (Богом даний). Третю групу складає структурна модель $A + S$ – 32 терміни: *der Generalvikar* (генеральний вікарій), *die Generalsynode* (головний синод), *die Generalbeichte* (генеральна сповідь), *der Hochaltar* (головний вівтар), *der Hochwürden* (звернення до священника “високопреподобний”), *die Fundamentaltheologie* (фундаментальна теологія). Найменшу групу двокомпонентних композицій зафіксовано зі структурною моделлю $A + A$ – 22 одиниці: *rechtgläubig* (правовірний), *strenggläubig* (правовірний), *stockkatholisch* (глибоко католицький).

Терміни-композиції, що складаються з трьох компонентів, зафіксовано у 142 одиницях: $S + S + S$: *der Dankgottesdienst* (літургія подяка), *der Gemeindegemeinderat* (церковна рада), *der Domkapellmeister* (капелмайстер катедрі), *das Herz-Jesu-Fest* (свято найсвятішого серця Ісусового), $S + S + S_s$: *die Gottesdienstordnung* (порядок богослужіння), *die Herz-Jesu-Verehrung* (вшанування найсвятішого серця Ісусового).

Композиції, до складу яких входять 4 компоненти, зафіксовано із моделлю $S + S + S + S$ лише в 2 випадках: *der Augustinerchorherrenstift* (монастир, члени якого живуть за правилами Августина). Композиції, утворені із 4 і більше основ, створюють труднощі щодо правильного розуміння, не виконують умови короткості та чіткості,

яким повинен відповідати термін. Саме тому, на наш погляд, вони становлять незначний відсоток у німецькій християнсько-богословській терміносистемі.

Отже, можна зробити висновок, що словоскладання виступає продуктивним елементом в утворенні нових одиниць даної терміносистеми. У ході дослідження було виявлено такі структурні особливості: найбільш продуктивними групами виступають двокомпонентні (1251 одиниця) та трикомпонентні композити (142 термінологічні одиниці). Висока частотність вживання таких моделей свідчить про те, що подібні структури найбільш практичні й продуктивні, оскільки вони дають змогу дуже точно виразити поняття, пов'язані із богослов'ям та церковним устроєм, а також відповідають основним вимогам терміну: короткості і точності. Похідних термінів німецької християнсько-богословської терміносистеми зафіксовано 971 (26,54 % від загальної кількості термінів досліджуваної терміносистеми). Утворені вони префіксальним, суфіксальним та префіксально-суфіксальним способами. Структурний аналіз християнсько-богословських термінів-дериватів свідчить про те, що утворення нових термінів суфіксальним, префіксальним та суфіксально-префіксальним способами – явище поширене. Найбільшу групу серед досліджених похідних термінів становлять одиниці, утворені за допомогою суфіксів – 713 термінологічних одиниць. Терміни-кореневі слова утворюють незначну групу – 432 одиниці, що становить 11,81 % від загальної кількості опрацьованої лексики даної терміносистеми, що свідчить про те, що цей спосіб словотворення не продуктивний у порівнянні зі словоскладанням та деривацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М., 1993. – 309 с.
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. – К. : вид. дім “KM Academia”, 2000 – 218 с.
4. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу / В. В. Коптілов. – К. : ВШ, 1982. – 164 с.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
6. Татаринов В. А. Теория терминоведения / Татаринов В. А. – М. : Московский лицей, 1996. – 311 с.
7. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [под ред. В. Н. Ярцевой]. – [2-е изд.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
8. Roelcke T. Fachsprachen / T. Roelcke – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2005. – 253 S.

Veresh M.T., PhD.

Syno V.V., PhD., Doz.

Staatliche Hochschule „Nationale Universität Ushhorod”

DIE BESONDERHEITEN DER WORTBILDUNG DER DEUTSCHEN THEOLOGISCHEN TERMINI

In dem Artikel wurden die Besonderheiten der Wortbildung der deutschen theologischen Termini untersucht. Die strukturellen Besonderheiten der Wurzeltermini, der abgeleiteten und zusammengesetzten Termini wurden analysiert. Bei den abgeleiteten Termini wurden diejenigen Affixe festgelegt, die am meisten zur Bildung der abgeleiteten Termini beigetragen haben. Bei den Komposita

wurden die Besonderheiten der Zusammensetzung neuer terminologischer Einheit untersucht.

Schlüsselwörter: Terminologie, Terminus, theologische Termini, Wortbildung, strukturelle Besonderheiten, zusammengesetzte Termini, abgeleitete Termini, Wurzeltermini.

Veresh M.T., PhD in Philology
Syno V.V., PhD in Philology, Associate Professor
SHEU “Uzhhorod National University”

THE WORD-FORMATION PECULIARITIES OF THE GERMAN THEOLOGICAL TERMS

The article deals with the word-formation peculiarities of the German theological terms. The word-building models of the root terms, derivatives and compound terms are considered. The most used affixes of the German theological terms are determined. The special features of the compound terms are investigated.

Key words: terminology, term, theological term, word-formation, word-building features, root terms, compound terms, derivatives.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2017 р.

УДК 81'25:164.043

Гончаренко Л.О., к. філол. н., доц.
ЧНУ ім. П. Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМА ЗМІСТУ Й ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ «ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ»

У статті розглянуто наявні підходи до вивчення змісту поняття «еквівалентність». Описано проблему визначення еквівалентності та природу багатоступеневості зазначеного поняття в перекладі. Проаналізовано сутність термінів «еквівалентність» та «адекватність» у перекладознавстві.

Ключові слова: еквівалентність, перекладознавство, дефініція, текст оригіналу, текст перекладу.

Специфіка перекладу, що відрізняє його від всіх інших видів мовного посередництва, полягає в тому, що він призначений для повноправною заміни оригіналу і що рецептори перекладу вважають його повністю тотожним початкового тексту. Разом з тим, очевидно, що абсолютна тотожність перекладу оригіналу недосяжна. Внаслідок відсутності тотожності відношення між змістом оригіналу та перекладу був введений термін «еквівалентність», що позначає спільність змісту, тобто смислову близькість оригіналу і перекладу.

Еквівалентність перекладу є головною ознакою й умовою його існування: «Еквівалентність розкриває найважливішу особливість перекладу та є одним із центральних понять сучасного перекладознавства», – зазначає В. Н. Комісаров [6 : 13].